
- PENTAMORFOZA FILOSOFIEI -

**COMUNITATEA FILOSOFILOR DIN ROMÂNIA LA MOMENTUL
ADEVĂRULUI**

G.G. Constandache

Universitatea « Politehnica » din București

e-mail: constand@racai.ro

Abstract. The first collection of Philosophic Studies appears in Romania from 1897, and the first Society of Philosophic Studies appears in 1910. After nearly one century from the initiation of those philosophic establishments we try to realize the evolution and the chance for the future of the philosophic movements in our country. The contribution of the following text includes an invitation to a wide discussion and it is inspired upon a questionnaire that I elaborated together with the Prof. Dr. Angela Botez, the chief editor of the REVIEW OF PHILOSOPHY and the chief of a Department at the Institute of Philosophy and Psychology "Constantin Rădulescu-Motru" of the Romanian Academy. Here are the five points of the questionnaire: 1. Whether there exists a community of philosophers of Romania and whether an invigoration of the tradition remained from the Romanian Society of Philosophy and its organ of expression REVIEW OF PHILOSOPHY is necessary? 2. Whether the situation of philosophic journalists of Romania can be improved and how? 3. Whether the philosophy position in the press and in the cultural world is satisfactory and how can it be improved? 4. Whether the place of Romanians in the international philosophic world knew a benefit evolution, and 5. What is to be told about the future of the Romanian philosophy?

Prin excelență, filosofia rămâne de factură rațională. Aceasta presupune o permanentă preocupare cu privilegierea stării de raționalitate, într-o formă sau alta. De exemplu, cum a argumentat C. O. Schrag, ca Raționalitate transversală (tradus în HERMENEUTICA ȘI ONTOLOGIA CALCULATOARELOR, la Ed. Tehnică, 2001; coordonat împreună cu Prof. dr. ing. Ștefan Trăușan-Matu). Cu alte cuvinte, filosofia reprezintă o continuă interpretare și astfel este normativă. Raționalitatea se exprimă în principii, iar principiile ne permit să interpretăm lumea naturii și societatea oamenilor. S-a spus, numai pe jumătate în glumă, că filosofia reușește prin trădările slujitorilor ei. Adică interpretul, ca un altfel de traducător, trădează mereu. Această situație este efectul distanței dintre real și ireal, dintre faptă și valoare; este riscul aplicabilității norme sub zodia raționalului.

Intenția acestui chestionar în cinci puncte a fost să dezvăluie în mișcare această pentamorfoză a filosofiei. Într-adevăr, filosofia devine realitate sau se implică în lume și societate prin trădări, respectiv interpretări de genul:

1. Filosofia ca societate sau comunitate de profesioniști cu colaborări deschise spre știință, artă, cultură... Că este nevoie de o nouă Societate a Filosofilor Români o dovedește și apariția unei comunități virtuale (INTERNET) de filosofie (adresa e-mail : ro_filosofia-digest@yahoogroups.com).
2. Filosofia ca publicistică sau efectul revistelor de filosofie românești.
3. Filosofia ca interdisciplinaritate sau ponderea filosofiei în presă, lumea culturală și artistică.

-
4. Filosofia ca morală sau profesionalismul și instituționalizarea cercetării și respectiv a predării/difuzării filosofiei în România.
 5. Filosofia românească, prezență în manifestări internaționale...

1. Dacă ne întrebăm cu privire la existența unei comunități trebuie să avem în vedere cel puțin două aspecte: unul ține de realitate, iar celălalt de aparență. Iar modul cum ne apare comunitatea filosofilor din România presupune o referință la ideal: cum ar trebui să fie această comunitate? De aici, vor decurge eventuale critici și sugestii de perfecționare. În rezumat, discuția privind existența unei comunități presupune referința la aspectul de fapt și la aspectul de drept.

Un mod mai puțin convențional de a trata această clasică problemă a raportului între fapt sau real și drept sau valoare a fost sugerată de Tharon Howard (1999) prin introducerea unei cratime la termenul analizat, COMUNITATE, în două poziții. **Com-unitatea** este constitutivă, identitatea membrilor fiind determinată de apartenența la grup: aceasta presupune un sacrificiu de libertate. Așadar, integrarea fiecăruia presupune utilizarea strategiilor de acomodare și posibilitatea individului de a iniția schimbări culturale în cadrul comunității este restrânsă la minim.

După cum aprecia Dimitrie Gusti: “Toate instituțiile care au un lung trecut sunt expuse din când în când la un îndoit pericol - a nu fi bine înțelese de opinia publică și, ceea ce este poate mai îngrijorător, a pierde ele însele sentimentul eficace despre ceea ce trebuie să facă, pentru a se adapta la rosturi și la scopuri noi, îzvorâte din situații politice, sociale și morale noi” (*Ființa și menirea Academii*, 1923). Este o evidență că există o **com-unitate** a filosofilor din România, care prezintă centre de interes și niveluri valorice conform modului de organizare: Secția de Filosofie, Psihologie și Teologie (președinte - Academician Prof. dr. Alexandru Surdu) a Academiei Române; Institutul de Filosofie și Psihologie “Constantin Rădulescu Motru” (Director Academician Prof. dr. Alexandru Surdu) al Academiei Române; Colegiul Noua Europă (Rector Prof. dr. Andrei Pleșu); Diviziunea de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei (Președinte Academician Mircea Malița) din Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii, sub egida Academiei Române; Facultatea de Filosofie din Universitatea București; Catedra de Filosofie, Logică, Psihologie și Sociologie a Universității Politehnica București (din Departamentul de Științe Socio-Umane). Ar trebui amintite aici toate Facultățile de Filosofie de la Universitățile din țară (Iași, Cluj, Timișoara etc.), dar și de la Universitățile particulare, apoi colectivele de profesori de filosofie din Colegiile și Liceele de pe tot cuprinsul patriei...

Conform specificului și apartenenței, aceste colective reprezintă o mare varietate de orientări și întrețin relații profesionale diverse, manifestă multiple deschideri spre știință, artă sau în general spre cultură. Este însă imperios necesară o asociere a filosofilor români, precum în 1910, Constantin Rădulescu-Motru a fondat “Societatea Română de Filosofie” având ca secretar pe Marin Ștefănescu. Ședințele se țineau Joia la sediul din Pasajul Român nr. 22, iată cât de activi erau filosofii asociați. În timpul celui dintâi război mondial a existat o întrerupere de numai doi ani...

În **co-munitate** distribuția nu este generalizată, ci este bazată pe ideea de reciprocitate; așadar, individul este apt să reziste presiunilor comune, cât și să inițieze schimbări în cadrul comunității. Membrii comunității virtuale nu sunt motivați, în primul rând, de căutarea unei identități, ci

doresc să construiescă împreună un spațiu de manifestare nestingherită a potențialităților creatoare proprii. Spre deosebire de comunitățile reale, profesionale, de corporație, de într-ajutorare, parohiale sau partidele politice, comunitățile virtuale au o identitate imaginată, rezultată din interacțiunea în planul discursiv. Benedict Anderson (*Imagined Communities*, 1962) crede că aceste co-munități sunt asemănătoare cu cele naționale. Noi am atras atenția cu privire la apariția unui NOU UNIVERSAL, care însă este un pseudo-universal. Noua universalitate nu mai este rezultatul vreunei autosuficiențe a textului, al unei fixități, sau independențe (autonomii) a sensului. Deoarece imersiunea în rețele a făcut ca acest lucru să fie mai puțin necesar: sistemul se dezvoltă și se răspândește o dată cu interconectarea mesajelor cu alte mesaje, prin permanenta lor conectare la comunitățile virtuale emergente, care le insuflă o semnificație variată și consecvent schimbătoare...

Co-munitatea filosofilor din România s-a transfigurat după evenimentele din 1989. Prezentăm aici un exemplu, care ne este familiar și la îndemână, deoarece ne-a implicat direct, ca membru al Catedrei de Filosofie, Logică, Psihologie și Sociologie. Este noua denumire a acestei Catedre, colectiv din noua instituție - Universitatea Politehnica București (fostă Institutul Politehnic București). Redenumirea semnifică astăzi inclusiv integrarea Catedrei în Departamentul nou creat de Științe Socio-Umane. Menționăm că, în plus, migrarea unor distinși colegi din Politehnică a fost benefică pentru Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene: fostul Decan prof. dr. Valentin Mureșan, actualul Decan prof. Dr. Mircea Dumitru, dar și profesorii Adrian Paul Iliescu și Mihail Radu Solcan...

Sesiuni se organizează cel puțin anual, pentru comunicări de sinteză sau comemorări, de multe ori cu invitați din străinătate; la Secția de Filosofie a Academiei Române, Institutul de Filosofie al Academiei, Facultatea de Filosofie, la Universitățile din București sau din țară. Trebuie menționat programul bogat în astfel de manifestări al Colegiului NOUA EUROPA și nu în ultimul rând activitatea științifică desfășurată prin întâlnirile cu comunicări tematice și discuții astfel orientate din cadrul Grupului de Cercetări Interdisciplinare asociat la CRIFST/DLMFS (coordonat de prof.dr. Cornel Popa); aceste întâlniri se programează lunar. Subliniem existența posibilității de a publica cele mai reușite comunicări sau intervenții în revistele Academiei Române, NOESIS (în limbi străine) și NOEMA (în colaborare cu ICI), nu numai în REVISTA DE FILOSOFIE sau REVUE ROUMAINE DE PHILOSOPHIE, respectiv REVUE ROUMAINE /versiuni în trei limbi/ și CONTEMPORANUL - ideea europeană.

2. Situația publicisticii filosofice din România are o nouă dimensiune, inexistentă înainte de 1990, când suporta dictatura ideologiei comuniste. Această dimensiune se numește libertatea de exprimare, adică, virtualizarea răspunderilor și responsabilităților față de factorul politic și economic al culturii. REVISTA DE FILOSOFIE, acum cu apariție trimestrială, care aniversează 80 de ani, de la redenumirea ei (seria nouă a STUDIILOR FILOSOFICE, dintre anii 1907-1919) de către Constantin Rădulescu-Motru, fondatorul și susținătorul multor publicații academice, este numai un titlu din cele pe care profesorul și academicianul le-a dăruit culturii noastre: NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ (1900-1902 și apoi 1908-1916). A condus ca director efectiv și **Ideea Europeană** (1919-1928), apoi REVISTA DE PSIHLOGIE PRACTICĂ (codirector)...Textele din revista STUDII FILOSOFICE au fost scrise în cea mai mare parte de C. Rădulescu-Motru, iar

domeniile reprezentate sunt în afară de filosofie sau metafizică, psihologia și logica, dar și pedagogia, sociologia, estetica, etc.

Au colaborat la REVISTA DE FILOSOFIE (1923-1943) mulți profesori renumiți, unii dintre ei vor deveni academicieni: Ion Petrovici, P.P. Negulescu, Dimitrie Gusti, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Mircea Florian, Nicolae Petrescu, Isac Brucăr, Nicolae Bagdasar.

După instalarea comunismului, titlul interimar al revistei editate de Academia obedientă a fost „Cercetări filosofice” (1954-1963), replica fidelă a revistei sovietice „Voprosâ Filosofii”... Cu apariție lunară, REVISTA DE FILOSOFIE va fi mult timp în corul publicisticii infeudate ideologic, iar în anii din urmă ai epocii ce tocmai se încheia fără glorie, se restrânsese la șase numere pe an. După ce s-a prăbușit dictatura comunistă, revista s-a reabilitat, reconsiderându-și tematica, cu avântul libertății greu câștigate și datorită consiliului editorial împrăștiat cu nume noi. Merită aprecieri deosebite acad. Alexandru Surdu, Președintele Consiliului Director al REVISTEI DE FILOSOFIE, și Redactorul șef, Prof. dr. Angela Botez. De curând, această nouă serie a REVISTEI DE FILOSOFIE își recunoaște pe copertă (verso) directorul fondator - marele gânditor C. Rădulescu-Motru, metafizician și savant totodată. Ca noutate absolută, seria actuală a REVISTEI DE FILOSOFIE adaugă Consiliului Editorial format din autorii români (academicieni sau profesori universitari) un Comitet Consultativ Internațional format din personalități filosofice de mare calitate. Din păcate, revista s-a redus ca putere de pătrundere și arie de răspândire prin restrângerea sa la doar trei (3!) numere pe an... Merită să ne aducem aminte că Rădulescu-Motru era nu doar un personaj influent ca reputat profesor universitar, academician renumit în diverse Universități europene, președinte al Academiei Române, dar avea și mijloace financiare ca moșier, mijloace personale pe care nu pregeta să le folosească în beneficiul publicațiilor pe care le conducea, inclusiv pentru REVISTA DE FILOSOFIE. În anii dictaturii comuniste, numai academicianul Athanase Joja a făcut efortul de a susține și înființa reviste de prestigiu precum: Acta Logica; NOESIS; Revue Roumaine de Philosophie, série de Logique...

Mișcarea filosofică românească atâta cât există și comunitatea filosofică din România, așa cum există, nu poate supraviețui, darămite să progreseze fără organe de publicat rezultatele cercetărilor personale și ale discuțiilor/dezbaterilor cu cei de breaslă, dar și din străinătate, colegi și înaintași sau, dimpotrivă, discipoli în formare. Recunoașterea gândirii filosofice românești pe plan internațional este condiționată de publicații remarcabile, de ținută, așa cum nu avem încă alta, decât REVISTA DE FILOSOFIE...

Provocarea viitorului presupune asumarea descentralizării manageriale, structurale și funcționale a instituțiilor, dar totodată căutarea de alternative și variante, proliferarea studiilor interdisciplinare și interculturalitatea. Mondializarea sau globalizarea nu trebuie să afecteze individualitatea; această tendință, altă dată reprezentând o sperată universalizare, deschide porți unei deconstrucții, dar și umanizării tehnologiei prin diversificarea comunicării, adică a mijloacelor sau mediilor specifice. Aceste aspecte menționate și atitudinea implicită în aceste relatări ne sunt familiare, apropiate, nu doar din lecturile necesare de istorie a filosofiei sau de cultură generală filosofică, dar totodată ca participant la realizarea REVISTEI DE FILOSOFIE, îndeosebi după 1990, cu articole și referate (Viața și Științifică), membru în Colegiul Redacțional

al noii reviste NOEMA și autor permanent la rubrica RETROACTUALITĂȚI în revista, mai întâi săptămânală, și de curând lunară (cu spor de pagini)...Contemporanul – Ideea Europeană.

3. Poziția și ponderea filosofiei în presă, în lumea culturală și artistică românească este greu de apreciat fără câteva considerații generale. Lucian Blaga avea dreptate când afirma că metafizica nu are vacanță. Cu alte cuvinte, rostul filosofiei nu poate fi pus la îndoială, deoarece prin filosofie obținem sporul de luciditate atât de necesar (când nu cedăm post-modernismului, adică gândirii „slabe”). Filosofia timpului nostru este tensionată între două perspective extreme: cercetările din științele cognitive, îndeosebi de Inteligență Artificială, și stângismul post-modernist. Cercetările de I.A. conferă filosofiei o funcție nouă, deci nu doar o redescoperă ca importantă, dar o și consideră într-o altă modalitate, după cum vom vedea. Post-modernismul promite să redefină filosofia în raport cu contextul științific actual. Am scris pe larg despre „redescoperirea filosofiei” în lucrarea FILOSOFIA ȘI ȘTIINȚELE COGNITIVE (Ed. Matrix Rom.; 2002), iar curând urmează să apară studiul despre NOUL UNIVERSAL în revista NOEMA (nr. 2/2003).

Într-adevăr John McCarthy (Ce are în comun I.A. cu Filosofia, 1995) merge mai departe decât Mario Bunge (Filosofia tehnologiei), care sublinia că tehnicile de vârf și tehnologiile intelectuale redescoperă o importantă problematică filosofică repartizată tradițional ontologiei, gnoseologiei sau axiologiei: pentru specialiștii în I.A. se pune tot mai des problema existenței unui robot cu o inteligență asemeni omului, cu capacitatea de a învăța din experiență, pentru care ar fi nevoie de o viziune generală asupra lumii și omului, spre a-i servi la orientarea comportamentului... Referindu-ne la post-modernism și reinventarea filosofiei, nu suntem de acord cu afirmațiile unor autori ca G. Deleuze și F. Guattari (Ce este filosofia? 1999). Ei cred că „Filosofia are nevoie de o non-filosofie, care să o înțeleagă; de o înțelegere non-filosofică, așa cum arta are nevoie de non-artă și știința de non-știință” (p.219). Subliniem că nu este vorba de o metateorie, ci pur și simplu de negarea ei! De altfel, filosofia este asociată, nu doar apropiată, de artă și știință, deoarece sunt toate trei considerate „Haoide”, adică...fiicele haosului. Ne vom referi, pentru echilibrarea poziției față de astfel de autori, la o generoasă monografie asupra post-modernismului, care salvează rațiunea într-o nouă formulă: transversalitatea aplicabilității ei. Calvin Otto Schrag (Resursele raționalității, tr. rom. 1999, p.249): „Cerințele rațiunii rămân puternice, chiar dacă nu se mai bucură de garanțiile metafizice și epistemologice, care le erau oferite în trecut”.

După cum argumentează Prof. Pierre Lévy, de la Universitatea Paris X (Nanterre), opoziția dintre tehnostiințe și cunoașterea reflexivă reprezintă, astăzi, izvorul principal de incultură...Noi am spune chiar mai mult: generează prin izolare nefirească paralelismul sau dualismul în cultură – adică amatorism, diletantism și, în ultimă instanță, kitsch. Pentru a regândi rostul filosofiei ne vom raporta la formula, numai aparent livrescă, a lui Nicolae Iorga: „Filosof se numește un om, care și-a făcut o specialitate din ceea ce poate înlocui înțelepciunea la cine nu este înțelept”...

Dar ce înseamnă înțelepciune? Înseamnă a face eforturi pentru a depăși, într-un fel sau altul, dihotomia sau pluralismul, însă nicidecum prin uniformizare. Problema este aproximarea unității prin evidențierea complementarităților și prin multiplicarea interacțiunilor. La începutul secolului XX, pentru Henri Bergson, înțelepciunea rezida în realizarea unui spor de suflet ce trebuia să compenseze industrialismul și tehnicismul. Într-adevăr, în Cele două surse ale MORALEI și RELIGIEI, 1932, el sublinia că dezvoltarea industrială ne înzestreză cu o putere ce va fi

nelimitată, când știința va elibera forța condensată în materie, dar omenirea trebuie să se consacre, alături de investigarea materiei, către cercetările destinate psihismului și spiritului, ceea ce se și întâmplă, astăzi, întrucâtva sub forma științelor cognitive dedicate minții și conștiinței umane.

C.P.Snow (Două culturi și revoluția științifică, 1959) a evidențiat disocierea culturii științifice față de literatură și artă. Ca fizician reputat și ca romancier de succes el a criticat falsele dihotomii, exagerările și absolutizările de tot felul: a făcut referire, între altele, la opoziția est-vest (cu sisteme sociale și politice diametral opuse pe atunci) și la opoziția nord-sud (semnificând inegalitatea economică între cei avuți și cei săraci). În ultimă instanță, cu o precizare ce amintește de lucrarea aproape uitată a lui P.P. Negulescu (Conflictul generațiilor și factorii progresului, 1941), Snow indică opozițiile ce se deplasează spre nivelul generațiilor, ce se înțeleg numai rare ori...și mai mult se confruntă. Înțelepciunea pentru Snow ar rezolva opozițiile aparent de nereconciliat prin aflarea unui teren comun (the common ground) ca speranță a reducerii opozițiilor, a universalizării în diversitate, a valorificării continuității în discontinuitate.

Înțelepciunea privind culturile actuale și relațiile lor cu civilizația industrializării a fost menționată de Acad. Mircea Malița în lucrarea sa O mie de culturi și o singură civilizație. Mai mult, Pierre Lévy considera filosofia, literatura și cultura umanistă în general, ca purtătoare a unei tradiții multimilenare de reflecție asupra cunoașterii, semnelor și comunicării. El este optimist, considerând că tehnica participă la (re)construcția obiectului clasic al filosofilor și umaniștilor, deoarece crearea și gestionarea semnelor, producerea și transmiterea cunoștințelor, reprezintă ultimul cuvânt, noua și cea mai importantă preocupare a tehnicii și industriei contemporane, a informaticii și a diverselor medii. Cunoașterea, ca și viitorul societății, trebuie reconsiderate...În acest sens, se pune problema dezvoltării relațiilor inter și trans-disciplinare, se accentuează necesitatea apropiierilor între filosofie și științe. O bună oglindă și un bun mijloc de interacțiune între domenii este Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii, Președinte: Acad. Mihai Drăgănescu, care în sesiunile plenare sau pe diviziuni (Istoria Științei, Istoria Tehnicii și Logica, Filosofia și Metodologia Științei), neexcluzând participarea la manifestări internaționale (chiar în țara noastră) și ședințele Grupului de Cercetări Interdisciplinare, pledează pentru astfel de corelări și avansări ale cercetărilor. Lucrările alese de un colectiv redacțional sunt publicate în revistele NOESIS, NOEMA și, nu rareori, în REVISTA DE FILOSOFIE. Ca Secretar Științific al Diviziunii de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei, cunosc direct participanții la aceste activități, manifestările din țară și din străinătate, ce au o periodicitate neabătută. Am călătorit împreună cu colegii savanți și filosofi pentru susținerea de comunicări în diverse țări prietene și afiliate organismului internațional ce include și țara noastră. Menționez numai Congresul de Logică, Metodologie și Filosofia Științei de la Florența (august 1995), organizat de Uniunea Internațională pentru Istoria și Filosofia Științei, și Congresul XIX de Istoria Științei, sub egida aceleiași Uniuni Internaționale (altă secție), de la Zaragoza – August 1993.

4. Despre rolul moral și profesional asumat de filosofii români (universitari sau nu) amintim cuvintele încă actuale pe care le datorăm lui Constantin Rădulescu-Motru: „Înainte de a propaga sisteme filosofice trebuie să întâlnești convingeri și credințe. O convingere opusă te îndeamnă să-ți afirmi convingerea ta; contra unui ideal trecut să-ți afirmi idealul tău. Dar cine la noi isbitu-sa

de convingeri opuse?" ("Rolul social al filosofiei", p. 165, în vol. I, STUDII FILOSOFICE, 1907)...

Înainte de 1990 filosofia era slujnica ideologiei dictatoriale comuniste, iar după...vom afla dintr-o viitoare „Istorie a filosofiei românești contemporane”.

Mă voi limita în rândurile ce urmează să prezint răspunsul la întrebarea ce privește contribuția personală pentru modernizarea instituțiilor din domeniul filosofiei și în perspectiva îmbunătățirii relațiilor dintre ele: Institut, Facultate, Catedră/Departament, Reviste și Edituri. Înainte de această prezentare, trebuie însă evidențiată o problemă direct implicată în demersul nostru didactic și de cercetare filosofică. Cu ani în urmă, la decesul lui Athanase Joja, neobositul Constantin Noica a scris în revista STEAUA, de la Cluj, un articol elogios al cărui titlu a fost pocit la tipar (în sumarul de pe copertă): „Un gânditor înfruntă Universul”... Ei bine, cred că ați ghicit, vă spun că tocmai aceasta e problema despre care doresc să discut câteva aspecte. Desigur că incidentul editorial reflectă o incompetență flagrantă: confundarea termenilor înalt semnificativi pentru filosofie – reflectă dezinteresul pentru întrebările fundamentale. Pe scurt: Ce înseamnă Universul sau Transcendența și Ce înseamnă Universalul sau Transcendentalul?

Într-adevăr, în sens restrâns, Universul este lumea în totalitate sau Cosmosul fizic. Dar în sens larg, figurat, vorbim despre Universul propriu, mediul familiar sau profesional, adică lumea concretă, imediată, unde ne ducem zilele și unde ne riscăm idealurile. Asemănător, putem deosebi un sens tare pentru Universal, în linia platonice și aristotelică, considerat a exista înainte sau în lucruri, prezent la gânditorii din tradiția clasică raționalistă și intelectualistă. Sensul slab pentru Universal apare în doctrinele empiriste. Iată un bun exemplu, la un filosof francez contemporan: „Există în aventura culturală, semiotică și tehnică a oamenilor, care își construiesc lumea lor (Universul în sens slab, GGC) evoluând o dată cu lumea (Universul în sens tare, GGC), un fel de buclare dinamică a transcendentalului: condiția posibilității experienței prezente este o experiență anterioară sau de un alt ordin (rang)”. Autorul citat, Pierre Lévy, a coordonat lucrarea LES NOUVEAUX OUTILS DU SAVOIR (Ed. Descartes, fără an), textul său citat aici fragmentar a fost tradus de noi în antologia Hermeneutica și Ontologia Calculatoarelor (Ed. Tehnică, 2000).

Într-unul din aforismele postume, Lucian Blaga subliniază: "Să te cultivi înseamnă să faci muncă de folos obștesc". Într-adevăr, cred că nu numai conducătorii, dar și treptele ierarhice mai puțin înalte, au contribuția lor la ridicarea nivelului de cultură și conștiință. Pe vremea comuniștilor, mai ales în perioadele de *revoluție culturală*, se reeditau sloganuri proletcultiste, chemând la o falsă mișcare de masă (pseudoartă și subcultură). **Institutul de Filosofie** înseamnă pe atunci pentru mine proaspăt inginer constructor, mai ales Revista de Filosofie. O primeam destul de regulat, gratis, prin bunăvoința colegului de Atelier, Neluș Ciorănescu (astăzi la Paris), absolvent la Iași al Facultății de Construcții, ce era fiul adoptiv al regretatului acad. Costin Nenițescu, care primea toate publicațiile de la Editura Academiei. Eu lucram din 1967 la Institutul Proiect-București în Atelierul Structuri de Rezistență, condus de prof.dr.ing. Alexandru Cișmigiu, apoi de elevul său ing. Dragoș Badea. În acele timpuri, am urmat cursuri la Universitatea Populară (Sala Dalles) ținute de Titus Mocanu (*Estetică și Ontologia Culturii*) și *Psihologia sec. XX* de Paul Popescu-Neveanu. Chiar și la Proiect_București veneau, deși nu prea des, conferențieri de mare calitate să prezinte țări și culturi ilustrate prin diapozitive (de exemplu, prof.dr. Ion Popescu-

Sibiu, primul autor la noi al unei monografii despre Freud, reelaborată mai târziu cu Victor Săhleanu). Cât am lucrat ca inginer de structuri la Proiect-București, nu doar că am absolvit **Facultatea de Filosofie** (ultima serie de șase ani, la fără frecvență între anii 1967-1973), dar am făcut muncă "de folos obștesc" prin lecturi din *Viața Românească*, *Contemporanul*, *Tribuna*, *Luceafărul*, *România Literară*, *Ramuri*, *Ateneu*. Schimbam cărți și reviste pentru lectură cu colegul de sector 1, Alexandru Beldiman, arhitectul șef al orașului București, imediat după revoluție. După terminarea Facultății de Filosofie, la Universitatea din București, am trecut cadru didactic la Institutul Politehnic București, din octombrie 1975. Predam **Filosofie** și **Logică**, alături de prof.dr. Cornel Popa. Prima mea contribuție la biblioteca Facultății de Filosofie a fost lucrarea de licență(1973): *Raportul științelor cu filosofia în concepția lui Jean Piaget*. Am participat deseori la sesiuni științifice sau la conferințe în Institutul de Filosofie al Academiei Române, unele cu rezonanță internațională, cu invitații de renume. Amintesc sesiunile de la Mangalia (1995 și 1999), cu organizare sub egida Universității "Marea Neagră": acad. Mircea Malița și prof.dr. Angela Botez. De la Proiect-București am trecut la Politehnica din Capitală, ce a devenit după 1990, Universitate. Institutul de Filosofie (astăzi, și de Psihologie, cu numele fondatorului său C. Rădulescu-Motru) s-a mutat de la vechiul sediu (fosta casă N. Iorga) la noua Casă a Academiei Române. Din 1998 sunt membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România.

După cum am mai spus, reorganizarea Facultății de Filosofie din București a primit forțe noi prin transferarea unor cadre didactice de la Catedra de Filosofie din Politehnică. Am participat la sesiuni științifice (în ultimul timp, dedicate lui Wittgenstein, Kant etc.), sunt membru al Societății **Kant** din România (sesiuni cu participare internațională, nu numai în București, ci și în alte centre universitare: Timișoara, Iași etc.).

În **Catedra de Filosofie, Logică, Psihologie și Sociologie** sunt membru al biroului de conducere. După ce am devenit lector am introdus un curs pentru anul doi la Facultatea de Automatică și Calculatoare despre o *disciplină nouă*: FILOSOFIA ȘTIINȚELOR COGNITIVE (manualul în trei secțiuni a apărut în anii 1993, 1994 și 1996). Am statut de membru fondator al "Asociației de Științe Cognitive din România" cu sediul la Cluj (din 1995). După ce am avansat la titlul de conferențiar, o dată cu pensionarea prof. C. Popa, am preluat actualizându-le două cursuri: *Logică simbolică și I.A.*, apoi *Introducere în Istoria Filosofiei Occidentale*; pentru anul I (alternativ) la aceeași Facultate. Cele trei discipline sunt complementare și se ajută una pe alta fiind predate alternativ, este un caz aparte în Politehnică și nu numai. Material didactic: *Introducere în Filosofia Contemporană* (1990). Nu este locul să enumăr antologiile și monografiile editate în acest sens.

Catedra noastră a fost integrată de curând într-un **Departament** nou format de **Științe Socio-Umane**, alăturându-se Catedrei de Politologie și Istorie din Politehnică. Cu acest prilej s-a organizat și un *MASTERAT* de COMUNICARE MANAGERIALĂ/INDUSTRIALĂ ȘI SOCIAL-POLITICĂ, având în acest an prima serie de absolvenți. Sunt membru al Consiliului de Conducere al acestui Departament și autor al primului **manual de masterat** pe tema FILOSOFIA ȘI INGINERIA SISTEMELOR COGNITIVE (în colab. cu Prof.dr.ing. Ștefan Trăușan-Matu), curs predat în acest cadru de trei ani. Adresa la care poate fi accesat manualul: <http://constand.home.ro> (WEB). Ca secretar științific al Diviziei de Logică, Metodologie și

Filosofia Științei din *Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii* am sarcini specifice și în Consiliul Editorial pentru Revista NOEMA (elaborată la Editura Academiei de către CRIFST și ICI). Colaborez nu numai la reviste de specialitate (Revista de Filosofie, Revue Roumaine de Philosophie, NOESIS, dar și la cele de cultură: Viața Românească, Contemporanul-Ideea Europeană, Apostrof, Cronica, Saeculum etc., totodată la reviste științifice sau tehnice (AGIR de ex.).

Filosofia are credit la edituri din cele mai variate: iată dovada în participarea mea la tipărituri cu profil foarte variat. Editura Academiei (1981, în colab.), Ed. politică (1986, în colab), Computer Publ. Center - IMAS (1993, 1994, și 1996), Ed. științifică și Ramida în anul 1996. Apoi Ed. Tehnică (1994 și 2001), iar la Ed. ALL (1998 și 2000), Ed. Universal Dalsi (2001), MatrixRom (2002) și Politehnica Press (2003) etc. Iată contribuții ce au vizat **modernizarea** cursurilor și manualelor, dar și a colectivelor de conducere menționate, unde activez de trei decenii cu profesionalism și devotament. O disciplină nouă, nu numai în Politehnică, dar și în țară; refacerea a două cursuri în complementare cu această nouă disciplină. Manualul, crestomațiile și monografiile tematice, manual de masterat. Iată un veritabil palmares, implicând predare, cercetare, seminarii științifice (Fac. de Automatică, în colab. cu Șt. Trăușan-Matu), cărți și articole de specialitate, inclusiv de inițiere post-universitare (cursul de *Introducere în Istoria Științei*, de la CRIFST - Academia Română), în ultimă instanță specializare prin masterat.

În zilele noastre s-a deplasat accentul spre Universul virtual și spre Universalul slab. Iată o formulare concludentă a aceluiași P. Lévy: departe de a fi o subcultură a celor împătimiți de Network, cibercultura este expresia unor mutații majore în însăși esența culturii. „Datorită omniprezenței informațiilor, documentele interactive interconectate, ca și telecomunicațiile reciproce, respectiv asincrone dintr-un grup sau dintre grupuri, conferă caracterul deteriorant și virtualizator al ciberspățiului, transformându-l în vectorul unui univers deschis” ...

5. Oare putem răspunde la o întrebare privind locul românilor în lumea filosofică internațională fără să amintim contribuția, adică perspectiva înaintașilor? Se înțelege că nu, ba în plus se cere dată o mențiune despre felul cum au răspuns lumii lor, timpului în care au trăit, în respectul disciplinei și al semenilor de pretutindeni...

Pentru autorul LEGENDEI SECOLELOR, „Cartea, ca expresie sau manifestare, aparține celui ce o semnează, dar ca gândire, ea aparține – termenul nu este deloc prea cuprinzător – genului uman”. Așadar, credea Victor Hugo, toate inteligențele, adică toți oamenii care gândesc, au un drept asupra cărții, privită ca gândire exprimată...

În consecință, „dacă unul dintre cele două drepturi, dreptul scriitorului și dreptul spiritului uman, ar trebui sacrificat, acesta va fi, desigur, dreptul scriitorului, deoarece interesul public rămâne preocuparea unică a scriitorului și toți, consider eu, trebuie să treacă înaintea noastră” (numai câțiva).

Parcă în continuarea acestei luări de poziție din cultura franceză se situează crezul gânditorului român, Ion Petrovici: „Sistemele de filosofie, care se bazează pe știință, pe de o parte, dar care sunt constructive și ipotetice, pe de altă parte, nu pot niciodată să fie separate de personalitatea

autorului” (1932, Revista de Filosofie, vol XVII, articolul La nationalité en philosophie, p. 564). Așadar, putem extinde afirmația unui gânditor român contemporan dincolo de domeniul estetic, către viziunile filosofice: „operele artei sunt prin excelență diverse și perfecțiunea aici nu are limite” (Alexandru Surdu, Pentamorfoza artei, 1993, Ed. Academiei Române).

Diversitatea concepțiilor și perspectivelor filosofice reprezintă condiția exprimării și reluării neîncetate a abordării cu noi nuanțe și rezonanțe a profunzimilor inepuizabile. Revenind la Ion Petrovici (p.572, loc. cit.): „O sinteză filosofică, oricât de amplă ar fi, rămâne întotdeauna o imagine individuală, care se cristalizează poate cu această condiție, dar consider că numai unele din aceste imagini, vor fi reținute ca aparținând SPIRITULUI UNIVERSAL, acelea elaborate cu un elan sincer deschis către valorile universale și într-un efort constant de a se elibera de orice contingente impuse de viața pământească”.

Ne alăturăm lui Ion Petrovici, cel mai prețuit elev al lui Titu Maiorescu, în ideea că „directivele etnice constituie mai degrabă o limită nedorită, și nicidecum un ideal”, astfel încât „culoarea națională a unei filosofii poate fi un fapt, dar nu un program”... Formula puțin restrictivă, dar în fondul ei corectă, ar fi, să spunem: „formă personală a expresiei, dar conținut universal pentru gândire.” Așa se poate explica, de exemplu, răspunsul pregnant (pe care ni l-a relatat Prof. Dr. Rodica Croitoru, președinte al Societății KANT din România), la întrebarea adresată celor ce au vizitat țara noastră cu ocazia unei manifestări cu participare internațională la București. Un profesor universitar canadian și unul francez, în timpul vizitei împrejurul capitalei noastre, la salba de Mănăstiri Cernica, Țigănești, etc., au precizat că interesul pentru România a fost prilejuit de cunoașterea – în străinătate, la manifestări de prestigiu – a unor români „cu toții, oameni deosebiți”. Este vorba, desigur, de oameni de cultură, de profesori sau cercetători în domeniul filosofiei îndeosebi, din mediul intelectual prezent la manifestările internaționale.

Nu vom aminti aici decât câteva personalități marcante ale exilului românesc, din vechea generație: Mircea Eliade, Emil Cioran, Pius Servien Coculescu, Matila Ghyka, Ștefan Lupășcu, George Uscătescu, Titus Mocanu, Alexandru Ciorănescu și Ioan Petru Culianu, fiecare considerat ca reprezentant aparte al țării de origine, oriunde ar fi activat... Sunt cunoscute limitele și îngrădirile produse de regimul comunist intelectualilor, cu deosebire cercetătorilor și profesorilor universitari, sacrificiile de tot felul, impuse îndeosebi reprezentanților filosofiei și cu precădere în relațiile cu străinătatea. Cei care au reprezentat țara noastră în manifestări internaționale, sub dictatură, nu se puteau manifesta liber și deschis.

După evenimentele din 1989, lucrurile s-au normalizat din multe puncte de vedere. Ca membru al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii, ca Secretar Științific al Diviziei de Logică, Metodologia și Filosofia Științei, pot cunoaște bine și confirm reprezentarea cu distincție a științei și filosofiei românești în relațiile internaționale (academice, universitare, de cercetare și interdisciplinaritate). Eu însumi, înainte de 1990, nu am ieșit din țară decât în Bulgaria, și numai cu scop turistic. Dar, după revenirea la democrație, pot spune că – spre a vorbi numai despre manifestările unde am participat efectiv, cu comunicare – niciodată nu m-am aflat singur la întâlnirile internaționale, ci totdeauna am format o echipă cu colegii cercetători și cadre didactice universitare. În plus, aproape mereu am găsit în programele manifestărilor de înaltă ținută, ca șefi/conducători de secții și ca organizatori, pe unii colegi din România (membri corespondenți ai

Academiei Române, profesori universitari sau cercetători de la Institutul de Filosofie al Academiei Române).

Varietatea manifestărilor la care pot participa românii va fi ilustrată printr-un CV parțial, cuprinzând contribuția subsemnatului, așadar lucrări cu caracter internațional, nu numai în străinătate, dar și în țară, întâlniri interdisciplinare ce au format totdeauna resurse pentru publicații în limbi străine: actele congreselor, simpoziunilor, rezumate sau integrale, volume colective și reviste de profil, adică de specialitate.

Prima ieșire în străinătate a fost la Köln în 1992. Am participat la *Kölnische Mediaevisten Tagung – Scientia und Ars*. Același Institut organizator m-a invitat în anul următor (Thomas Institut) la aniversarea bibliotecii din Erfurt (Amplonius de Bercka) pentru Simpozionul cu participare internațională: *Aristotelismus und Humanismus*.

În 1994 am participat la Hanovra, Congresul VI dedicat lui Leibniz. Dezbaterile invitaților din toată lumea au discutat despre EUROPA.

Seria Congreselor la care am participat ca membru CRIFST cuprinde: al XIX-lea Congres Internațional de *Istoria Științelor* (Saragosa, 1993) și al X-lea Congres Internațional de *Logica, Metodologia și Filosofia Științei* (Florența, 1995). În 1996 am participat la Londra, Conferința Internațională despre *Transferul Cunoașterii*, același an în București la Congresul X de *Cibernetică și Sisteme* (internațional).

Congresul VII internațional dedicat lui Leibniz a fost la Berlin (2001) tema – *Nihil sine Ratio*.

Congresul XXIX al Asociației Societăților de Filosofie și Limbă Franceză (ASPLF) de la Nisa (2002) a fost cel din urmă la care am constatat o masivă participare românească (din București, Iași, Cluj îndeosebi). Tema – *Viitorul rațiunii și devenirea raționalităților*.

Ca și alți participanți români la astfel de manifestări am abordat nu numai probleme de istorie sau de actualitate, ci am prezentat gânditori români în contextul european: Constantin Rădulescu-Motru la Saragosa, Lucian Blaga la Berlin, dar și în țară la manifestări cu participare internațională. De pildă, Lucian Blaga în Centenar (Mangalia 1995), simpozion FILOSOFIA STILURILOR CULTURALE; tot la Mangalia în 1999 la Simpozionul *Filosofia și Știința Conștiinței*. Aceste manifestări organizate în colaborare cu Universitatea Marea Neagră au fost conduse de Prof. Dr. Angela Botez de la Institutul de Filosofie al Academiei.

Menționez unul dintre Simpoziunile cu participare Internațională organizat în 1992 la Iași cu tema *Critic and Doctrinal in Kant* (coord. prof. dr. Rodica Croitoru). În afară de lucrările/actele acestor manifestări s-au publicat comunicările în reviste românești, unele în limbă străină: *Revue Roumaine de Philosophie*, *Revista de Filosofie*, *Noesis*, *Noema*, dar și în reviste străine. Rețin titlurile în care am publicat: *Man and World* (USA) vol. 30, nr 4, 1997 – CRITIQUE OF THE UNCONSCIOUS; *Appraisal* (UK) vol. I, nr 1 și 2, 1996 și vol. I nr 3, 1997 – TOWARDS A NEW METAPHYSICS; *Kybernetes* (UK) vol. 29, nr 9, 2000 – MODELS OF REALITY AND

REALITY OF MODELS. În aceste reviste am apărut, de asemenea, în colectiv, adică împreună cu colegi de breaslă din România.

Locul românilor în lumea filosofică internațională, îndeosebi în Europa Occidentală și SUA, rezultă din interacțiunea tradiției cu contribuțiile actuale. Atitudinea pozitivă, favorabilă, a personalităților și a forumurilor internaționale de filosofie, față de români și România, se poate observa din modul cum suntem priviți și tratați, complet nediscriminatoriu, la diversele manifestări pe plan european și mondial. Voi numi aici, ca buni cunoscători ai tradiției noastre filosofice și culturale, unele personalități, întâlnite în țară sau în străinătate, care m-au apreciat și susținut. Aceste personalități de renume internațional, ca și altele, vorbesc totdeauna cu respect și cu încredere despre cercetătorii și profesorii români de filosofie, ca și despre savanții noștri.

Prof. dr. Agustin Andreu Rodrigo, pe care l-am cunoscut la Köln în 1992 și pe care l-am reîntâlnit în Spania, membru al Academiei madrilene, cu ocazia Congresului de la Saragosa (1993). Prof. dr. Robert Vallée, cunoscut la București, la Congresul de Cibernetică și Sisteme (1996), mi-a încredințat spre traducere două lucrări apărute în volume coordonate de mine: Percepție, decizie, acțiune (2000, în Ed. All, EXISTĂ OARE CONȘTIINȚĂ?), Paradigma transferului invers (2002, în Ed. Matrix-rom, FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚE COGNITIVE). La rândul său, mi-a facilitat publicarea unui articol în revista la a cărei consiliu fondator este membru: KYBERNETES. Prof. dr. Calvin Otto Schrag (Purdue University), fondator al revistei MAN AND WORLD, și Prof. dr. Richard T. Allen (Marea Britanie), fondator și principal editor al revistei APPRAISAL, îmi sunt cunoscuți îndeaproape de la Simpozionul Blaga la Mangalia în 1995. Prof. dr. Jean Michel Besnier de la Sorbona și coordonator al seriei de lucrări despre Științele Cognitive la Editura pariziană La Découverte, mă onorează cu relația epistolară și schimbul de cărți. Am tradus lucrările sale: Științele Cognitive admit motivația sufletească? (1994, Raționalitate, limbaj, decizie volumul coordonat de mine la Ed. Tehnică), Inteligența artificială și paradoxele modernității, (1998, în Ed. All, vol. CUM NE ȚESEM EUL?), Naturalizarea spiritului (2000), vol. EXISTĂ OARE CONȘTIINȚĂ?).

APPENDIX

METAMORFOZA SILITĂ: DE LA ROMÂNISM LA COMUNISM FILOSOFIA ȘI ESTETICA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE ANII 1940-1947

APOGEUL ROMÂNISMULUI

Traectoria istoriei filosofiei românești în acest interval este marcată de două repere, semnificative în sens diferit :

- a) Lucrarea "**Omagiu Prof. Ion Petrovici**" (București, 1941; editată de Societatea Română de Filosofie, reprezentând vol. V din ISTORIA FILOSOFIEI MODERNE și conținând Filosofia românească de la origini și până astăzi) exprimă o deschidere spre libertatea gândirii și totodată evidențiază universalitatea de preocupări în domeniu ;
- b) Manualul de "**Istoria Filosofiei**" (Editura de Stat, 1947), apărut sub îngrijirea unui grup de profesori – nenominalizați – manifestă îndoctrinarea și obediența, nu numai

ideologică, dar și politică, aspecte necunoscute până acum în țara noastră, cel puțin în filosofie.

C. Rădulescu-Motru considera țăranul ca sursă a energiei naționale (Românismul, ed. II-a 1939 ; Timp și Destin, 1940 ; Etnicul românesc, 1942). Concluzia sa: "Eticul creștin fundează etnicul de destin". Dimitrie Gusti cercetează viața unui sat ca pe o monadă culturală (La science de la réalité sociale, 1941 Paris ; Sociologia militans, Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii, vol I-II, 1946 ; Curs de sociologie, 1946). A urmărit restaurarea culturală și economică a țării prin aportul științelor sociale.

Studiile teologice ale lui Nichifor Crainic (Nostalgia Paradisului, 1940 și Ed. a II-a 1942) sau articolele lui Nae Ionescu asociază până la confundare românismul și ortodoxia (atitudinea trece și în cursuri ca Istoria logicei, 1941 și 1943 ; Metafizica, 1943 și 1944). Credința ar fi unica modalitate de a înțelege ordinea lumii și satul menține concepția religioasă, interpretând totul prin intervenția divină.

Mihai Ralea propune o viziune centrată pe ideea de amânare sau autoobstacol și explică formele vieții spirituale prin refularea datului natural (Între două lumi 1943; Introducere în sociologie 1944; Curs de psihologie socială 1945; Explicarea Omului 1946).

Lucian Blaga tratează satul ca pe un centru al lumii (Elogiul satului românesc, 1937), discută fenomenul personanței în raport cu orizonturile subconștientului. Matricea stilistică explică istoria neamului românesc în succesiunea coborâșurilor și urcușurilor, în angajări și retrageri istorice, prin evoluții și involuții (Spațiul mioritic, inclus în TRILOGIA CULTURII 1944).

Dumitru Stăniloae a scris în repetate rânduri despre "**Spiritualitatea poporului român**", evidențiind sinteza dintre raționalitatea latino-europeană și intuiția slavo-asiatică. (Ortodoxie și românism 1939). Între individualismul apusean și anonimatul oriental, cultura română s-a dorit mereu apropiată, în sensul bun "populară", sau cel puțin cu o bună deschidere către popor (Poziția lui L. Blaga față de Creștinism și Ortodoxie 1942; Iisus Hristos sau restaurarea omului 1943).

Mircea Vulcănescu definește românul prin lipsa de teamă în fața morții. (**Dimensiunea românească a existenței**, 1944; în volumul ISVOARE DE FILOSOFIE).

Mircea Eliade distinge între timpul mitic și cel istoric, dar insistă că "în tot ce face cu tâlc – ritual – și în tot ce gândește coerent – metafizic – omul tinde neîncetat spre unificare, spre reintegrare sau totalizare" (Mitul Reintegrării 1942, Comentarii la Legenda Meșterului Manole 1943, Insula lui Euthanasius 1943).

Constantin Noica în cercetările sale metafizice abordează insistent vocația constructivă românească, dorul acela întru ceva (Sentimentul românesc al Ființei, 1978 urmează după Pagini despre sufletul românesc 1944 și Jurnal Filosofic 1944). Considerând că limba este locul unde simțirea (gândire difuză la orice națiune) iese la iveală, află că prin caracteristicile poziției

întru simțirea românească poate să pună laolaltă Ființa și Devenirea. Ceea ce nu izbutiseră la vremea lor nici filosofia greacă a Ființei, nici filosofia germană a Devenirii și spiritului.

Emil Cioran ilustrează situația limită a exilatului (Amurgul gândurilor 1940), "Existența oamenilor e justificată prin reflecțiile amare ce ni le inspiră"...

Filosofia istoriei avea în lucrările lui A. D. Xenopol o solidă tradiție, iar savanții Nicolae Iorga și Vasile Pârvan au generat teorii tot mai interesante pentru aflarea substanței originale, proprii a culturii românești. Iorga publică acum Ce înseamnă astăzi concepția istorică? 1939 Individualism și solidarism în dezvoltarea istoriei 1940, Originea și dezvoltarea istoriei universale 1940, Conferințe și prelegeri 1943, Generalități cu privire la studiile istorice 1944 (ed. a 3-a). Pentru el istoria posedă permanente – mediul natural, rasa și ideea, adică starea de spirit, care este în ultimă instanță forța motrice a oricărui proces istoric...

Nicolae Bagdasar propune o lucrare de metodă introspectivă ce reface logica internă a fiecărei opere de filosofie și participă la desfășurarea argumentelor pentru configurarea ei (Istoria Filosofiei Românești 1940 și, ulterior, 1941; integrată în vol V, OMAGIU ION PETROVICI). Iată cum își încheia N. Bagdasar PREFAȚA: „Fie ca țara noastră, zguduită de atâtea evenimente tragice, să-și recapete liniștea și drepturile, pentru a-și putea arăta măsura puterilor ei spirituale în domeniile variate ale culturii”. Deja filosofia de limbă română s-a îndreptat cu hotărâre spre filosofia culturii, încercând să propună o caracterizare sau poate o definiție adecvată spiritualității și spațiului ei de manifestare românesc, a ceea ce s-a considerat atunci a fi ROMÂNISMUL. A urmărit totodată să afle modalitățile de a-și realiza rostul în contextul culturii occidentale.

În aceste puține rânduri, am lăsat deoparte autorii care au aderat la curente de filosofie apusene, de exemplu neokantieni sau neopozitiviști, spre a evidenția originalitatea celor care s-au atașat destinului autentic al unei culturi, ce destul de curând va suferi abuzurile comunismului.

Am avut în vedere acele construcții filosofice care au încercat zidirea „în eternitate a idealului nostru național” (Alexandru Surdu, Elogiul filosofiei românești, 1994). N. Bagdasar a anticipat că poporul român va reveni în domeniul creației științifice și filosofice, când va reuși „să înnoade firele rupte, să se pună din nou în legătură cu focarele de cultură din epocă, fie prin dascălii pe care-i va aduce aici, fie prin tinerii pe care-i va trimite peste hotare”, ca și altă dată. Prin anii '50, L. Blaga își nota pentru sertar: „A scrie pe linie înseamnă a scrie tematic, utilitarist, partinic, adică a transforma Pegasul în armăsar de prăsilă raional”...

CÂNTEC DE LEBEDE

Un adagiu clasic semnala faptul că la zgomotul armelor se instalează tăcerea în rândul muzelor... Deși în acest război mare și nimicitor, națiunea română a fost greu încercată, nevoită să facă eforturi și sacrificii de tot felul, esteticienii și literații au găsit resursele de a-și continua activitatea. Aceștia au probat cu excelență veritabila maturitate creatoare prin ample sinteze și rafinate sisteme, depășind versiunile înaintașilor, care s-au mărginit deseori la perspectiva istorică și /sau sociologică asupra frumosului. Vom trece în revistă principalele contribuții reprezentând viziuni axiologice bine definite asupra artei și literaturii.

Tudor Vianu, care publicase opera sa capitală ESTETICA în 1934-36 (2 vol.), continuă să-și completeze concepția. Prin Introducerea în teoria valorilor (1942) reface caracterizarea valorii estetice: „reală și personală, spirituală, scop, neintegrabilă, aderentă, amplificativă”. Rămâne la opțiunea sa argumentată deja pentru frumosul artistic luat ca obiect al esteticii, acceptând în continuare că se poate vorbi în general despre norme în estetică. Amintim Semnificația filozofică a artei (1941), Problemele filozofice ale esteticii (1945) și îndeosebi Tezele unei filozofii a operei (1947). George Călinescu respinge „normalizarea” în estetică; pledează pentru descrierea universului poeziei și refuză să admită că se poate propune o estetică științific sau filozofic întemeiată.

Dimpotrivă, Pius Servien (Coculescu) demonstrează că se poate clădi în mod științific o estetică, preocupat să traducă propozițiile limbajului liric în limbajul științific (Sagesse et poesie, 1947). Totodată, Matila Ghyka pledează pentru o estetică matematică (proporția de aur și teoria ritmului).

Lucian Blaga tratează arta ca un act de intenție revelatorie în raport cu misterul, realizat spre deosebire de alte creații culturale, prin mijloace care țin de sensibilitate, adică de concretul intuitiv. Opera de artă trebuie să respecte legea non-transponibilității spre a se menține în esteticul diferit de natural (Artă și Valoare, 1939, inclusă în TRILOGIA VALORILOR, 1946). Alte lucrări semnificative în acest interval: Geneza metaforei și sensul culturii, 1937, inclusă în TRILOGIA CULTURII, 1944. Apoi Discobolul (1945) și Despre conștiința filozofică (1947).

Mihai Ralea sistematizează marile teme și problemele esteticii, pledează pentru critica artistică ce asimilează rezultate ale științelor, dar rămasă specifică, capabilă să evidențieze nucleul estetic al operei (Cursurile de la Universitatea din București, 1940-44, au fost editate ca Prelegeri de estetică în 1971)

Liviu Rusu consideră frumosul ca fenomenul estetic de bază, sinonim cu valoarea estetică și caracterizat prin imanență și autotelie. „Frumosul ne arată ceea ce este, sub forma cum trebuie să fie” și are trei genuri: simpatetic, echilibrat și expresiv. Definiția frumosului acceptă premisa „unității esențiale a eului originar”, care prin atitudinea estetică ascunde „sufletul omenesc în mod integral” (Logica frumosului, 1946)

Mircea Florian (Metafizica și Arta, 1945) considera esteticul ca punte permanentă între real și ideal, numit de el ireal. Adevărul și Binele nu sunt valori, ci au valoare.... dar Frumosul este o valoare întemeiată în procesul de valorificare (evaluare, prețuire). El își extrage particularitatea din adâncurile conștiinței, în trăire sau sentiment. De altfel, arta însăși este relație, nu e întemeiată pe o relație, ci este ea însăși această relație.

Petru Comarnescu (Kalokagathon, 1946) admite că este posibilă și chiar dezirabilă asocierea valorii estetice, din artă și din viață cu valoarea binelui, din realizarea de sine apelând la imaginație, ca instanță superioară a spiritului uman. „Un suflet nu poate fi frumos în simplitatea sa, ci numai în armonia elementelor sale, în justa proporție a manifestărilor sale, în substanțialitatea expresiilor sale ”.

Ca și societatea, estetica românească trece în acest scurt interval de la democrația, ce precede al doilea război mondial, către dictatura, care îi va urma. Pot fi alese ca ilustrative unele lucrări ce apar la extremele intervalului discutat: monumentală Istorie a literaturii române de la origini până în prezent (1941, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă), justificată întrucâtva prin grija lui George Călinescu în Principii de Estetică (1939) și apoi articole de ziar din 1944, precum Introducere în estetica nouă, Introducere la o estetică dialectică materialistă sau Gândirea dialectică și arta...

Titlurile par să exprime, la prima vedere, numai o largă cuprindere a preocupărilor de estetică și critică literară. În realitate, se manifestă în distanța sau decalajul dintre cele două tipuri de lucrări trecerea de la erudiție la improvizatie și de la creație la impostură. Tudor Arghezi, poetul academician, prieten cu politicianul Ath. Joja (viitor profesor de Istoria Logicii și Academician) are foarte limpede conștiința duplicității intelectualului sub dominația comuniștilor și recomandă spre sfârșitul vieții într-o poezie:

„Îngrijește-te
Să nu-ți scape vre-o hârtie
Din care o să se știe
De câte un nechemat
Câți buni prieteni ai trădat”
(Inedită, 1960)

CONCLUZII.

1. **Învățământul filosofiei și al disciplinelor derivate (logica, teologia, psihologia, sociologia, pedagogia, etica, estetica, politologia, etc.)**

În perioada 1940-1944 acest învățământ a cunoscut cea mai mare înflorire atât în universitățile din București, Iași și Cluj (refugiată la Sibiu), cât și în școlile secundare (licee, școli normale, seminarii). Catedrele universitare erau ocupate prin concurs (excepții ca Blaga sau Hulubei s-au petrecut mai înainte), iar pentru învățământul secundar selecția se făcea prin examenul de capacitate pe țară pentru materii din programa analitică (psihologia, logica, sociologia, etica și pedagogia), în care s-au introdus și ore de istoria filosofiei pe baza unei antologii de texte din gândirea universală. După 1944 s-au operat „epurări” pe criterii politice și infiltrări nelegale în deosebi în Universități, care după 1948 s-au oficializat prin noua lege a învățământului, inițiată de partidul comunist din România după directivele ocupantului sovietic cu concursul politrucilor băștinași.

2. **Publicații filosofice**

Articole și recenzii în periodicele: Revista de Filosofie (Motru), Revista de pedagogie (Narly), Arhiva pentru reforma socială (Gusti), Saeculum (Blaga), Revista Fundațiilor Regale (Camil Petrescu, apoi Caracostea, după 1944 Rosetti), Gândirea (Crainic), Viața Românească (Ralea,

Vianu), Ramuri (Șaban-Făgețel, Tomescu), Raze de Lumină (?), Rânduiala (?), Caiete de Filosofie (Anton Dumitriu), Agora, etc.

Traduceri: Plato, Berkeley, Kant, Vico; Antologia filosofică – Filosofi străini (1943, ed. a II-a, revăzută și adăugită) datorată lui N. Bagdasar, Virgil Bogdan, C. Narly.

Alte personalități reprezentative: Camil Petrescu (Doctrina substanței 1992, ms. La Vatican), N. Bagdasar (Teoria cunoștinței 1941, 2 vol.), Dan Bădărău (Du jugement comme acte semnificativ 1943 și 1944), Traian Brăileanu (Teoria comunității omenești, 1940), I. Zamfirescu (Spiritualități românești, 1941; Orizonturi Filosofice, 1942), Mircea Florian (Reconstrucție filosofică, 1943; Dialectica de la Platon la Lenin, 1947), Alexandru Mironescu (Limitele cunoașterii științifice), L. Pătrășcanu (Curenți și tendințe în filosofia românească, 1946), I.D. Gherea (Le moi et le monde), Mircea Mancaș, N. Mărgineanu (Psihologia persoanei), E. Tudoran, Anton Dumitriu (Orient și Occident, 1943).

Linii directoare: Continuitate în tradiția ideatică a folclorului, a raționalismului modern și a misticismului bizantin,

b) Import ideatic sistematic de la Moscova al materialismului ateu și internaționalist

METABIBLIOGRAFIE

Alexandru Surdu, **Pentamorfoza Artei**, Ed. Acad, 1993

Alexandru Surdu, **Vocații filosofice românești**, Ed. Acad., 1995